

İLETİŞİMİN YAPILANMASI ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM: ÇOK MODELLİ İLETİŞİM VE SEYİRCİ ODAKLI DİL TASARIMI

Prof. Dr. İbrahim İLKHAN
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü
ilkhan@selcuk.edu.tr

Okt. Emine ÖZENÇEL
Selçuk Üniversitesi Yabancı Dilleri Yüksek Okulu
emineesen4@hotmail.com

Öz

Toplumlarda, hayatın tümünü kapsayan ve insanın diline de yansıyan önemli kültürel unsurlar bulunmaktadır. Dilin farklı kültürel kodlar içerisinde kullanıldığı çoğulcu bir toplumda “Çok Modelli ve Seyirci Odaklı Dil Tasarımı” kullanılarak iletişimin sağlanabileceği savı görecelidir. Her ne kadar Christoph Sauer üzerinde durduğu Çok Modelli İletişim ve Seyirci Odaklı Dil Tasarımı'nın iletişim sürecine katkısı olduğunu savunsa da iletişim sürecinde bazı engeller ortaya çıkmakta ve süreç istenen sonuca ulaşmamaktadır. Zira iletişimde örneklenen bilgiler aklın tesir menziline arttırmaya yaramasına rağmen, bunların anlamsal değeri örtülü olan bilgileri kapsamaktadır. Bu nedenledir ki Sauer'in üzerinde durduğu Çok Modelli İletişim ve Seyirci Odaklı Dil Tasarımı kişilerin farklı kavram algıları nedeniyle kısmi bir iletişim olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çok Modelli İletişim, Seyirci Odaklı Dil Tasarımı, kısmi iletişim, sözlü iletişim, yazılı iletişim.

A CRITICAL APPROACH TO CONSTRUCTION OF COMMUNICATION: MULTIMODEL COMMUNICATION AND AUDIENCE DESIGN

Abstract

In all societies, there are important cultural elements that involve the life itself and that are reflected to people's use of language. It is a relative notion that communication can be done with the use of “Multi-model Communication and Audience Design” in a society where the use of language is formed within different cultural codes. Even though Christoph Sauer argues that Multi-Model Communication and Audience Design has an effect on the communication process, certain obstacles may occur within the process and thus the communication process is unable to reach the expected goal. Although the information exemplified during communication are useful for increasing the effectiveness of mind, semantic values this information is within the implicit information. Thus Multi-Model Communication and Audience Design, which was pointed out by Christoph Sauer, brings out a partial communication because of different perceptions of individuals.

Keywords: Multi-Model Communication, Audience Design, partial communication, written communication, oral communication.

GİRİŞ

Evrensel değerlerin başında yer alan iletişim ve dil, kimliğin oluşumunda, hakikat-i ilmiye vakıf olmada en önemli araçtır. Asıl olan dile hâkim olmaktan ziyade iletişim kurma noktasının neresindeyiz? Çok seçenekli iletişim modeli, düşüncemiz ve eylemimiz üzerine etkili olduğu varsayımından, dil aracılığı ile ve rasyonalist çabalarla dilin kast ettiği anlamsal boyutu bireylerin kendilerini, kişiliklerini tanımaya ve tanıtmaya yardımcı olacaktır. Bu bağlamda dilin ayırt edici özelliği kişiler arasında bir fikir paylaşma eylemi dışında, bilgi verme, ikna etme özelliğini taşıyan insanlara özgü bir kültürdür. Bu kültürün kişilerarası iletişimde etkili oluşu Sauer'in görüşüne göre sessel canlandırmalarla (phonetic representations), anlamsal canlandırmaların (semantic representations), görsel unsurlar ile desteklenmesidir. Bu yaklaşım kişilerarası iletişim kavramından ziyade “kişilerarası etkileşim” modeli ile izah edilebilir.

Etkileşim, anlatma/**anlama** ile ilintili olup “Ben’i” öznelştiren bir kurguya sahiptir. Bu nedenledir ki anlama çabası bir şeyin görünenin ötesinde örtülü bilgilere vakıf olma eylemidir. Bu eylemin bilgiye dayanarak hareketli görüntüler ve müzikle desteklenmesi bize karmaşık bir yapıya sahip olan “iletişim sürecinin” uzlaşmacı yönünün sorgulanması gerektiğini gösterir.

1. İLETİŞİMİN YAPILANMASI ÜZERİNE: “ÇOK MODELLİ İLETİŞİM VE SEYİRCİ ODAKLI DİL TASARIMI”

İnsanlar, toplumda yaşayabilmek için iletişim kurmaya ve iletişim kurmak için ise dile ihtiyaç duyarlar. Kişi sembol, şekil ve yaşanmışlıklarla algıladığı dünyayı ancak dil yoluyla kavramlara dönüştürüp, onları karşısındakine aktarabilmektedir. Ve bu yolla iletişim kurar. Bu yönüyle dil sosyal bir varlık olan insanın duygu, düşünce ve birikimlerini karşı tarafa aktarabilmek için kullandığı zaruri bir iletişim aracıdır. “Çünkü dil olmadan ne dış dünya algılanıp kavramlara, simgelere ve sembollere dönüştürülebilir ne de bu kavram, simge ve semboller düşünce kalıbına sokularak başkalarına aktarılabilir” (Yalçın, Şengül 2007:751). Bu iletişim aracını oluşturan kelimeler ve onların oluşturduğu tümcelerinin bütününe görünen ve ima edilen durumsal anlamlarının farkında olunması elbette ki iletişimin daha doğru ve etkili yapılmasını sağlayacak; “dilins eksik veya yanlış kullanımı ise iletişimi olumsuz yönde etkileyip onun aksamasına” yol açacaktır. Bu noktada asıl olan dilin doğru kullanımıdır.

İletişim konusuna farklı bir açıdan bakan ve iletişimi güçlendirmek amacıyla, dilin yanında farklı unsurların da etkili olabileceğinden bahseden Christoph Sauer,

06.05.2013 tarihinde Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda verdiği seminerde “Çok modelli (Multi-model) İletişim” ve “Seyirci Odaklı Dil Tasarımı (Audience Design)” kavramları üzerinde durmuş, dilin anlamsal boyutu yoluyla anlatılmak istenen mesajın çok yönlü iletişim modeliyle desteklenebileceğini ve bu iletişim modelinin dil öğretiminde de önemli olduğunu belirtmiştir.

İlk olarak sözlü ve yazılı iletişimde önemli olan unsurlardan bahseden Sauer'e göre; sözlü iletişimde gerçekleşmekte olan iletişimin konusu, iletişim sırasında kullanılan dil unsurları, iletişimin hangi ruhsal durumda yapıldığı ve hangi dil seçimlerinde bulunduğu önem taşımaktadır. Bunlara ilave olarak Sauer, aynı zamanda sözlü iletişimde konuşmacının kullandığı hareketler, dış görünüş gibi sözsüz iletişim araçlarının ve iletişimin gerçekleştiği odanın fiziki koşullarının, seyirci tarafından ne şekilde algılandığının da önemli olduğunu vurgulamıştır. Yazılı iletişimde ise, Sauer'e göre; kelime seçimleri, cümle ve paragrafların oluşturduğu içerik önem taşımaktadır. Bu unsurlara ek olarak, yazılı iletişim metninin tipografisi, sayfa düzeni, kullanılan resimler ve kâğıt kalitesinin de okuyucuya iletilmek istenen mesajın etkisi olabileceği belirtilmiştir. Bu noktada, Saussure'un de belirttiği gibi, yazının “düşüncenin sözel anlatımını değiştiren bir yöntem değil, konuşmayı tamamlayıcı bir parçadan ibaret” olduğunu hatırlamak gerekir. (F.de Saussure, aktaran Walter J. Ong. 1995: 17).

Christoph Sauer, yazılı ve sözlü iletişimde seçilen dilin okuyucuya ya da izleyiciye verilmek istenen mesajı en üst düzeyde almasını sağlayacak olan, söz konusu unsurların göz önünde bulundurularak oluşturulduğu dil tasarımı olarak tanımladığı Seyirci Odaklı Dil Tasarımı'na değinmiştir. Sauer, Seyirci Odaklı Dil Tasarımı'nda seyircinin sözlü iletişim sırasında konuşmacıya tepki verebileceğini ve buna göre sözlü iletişim sırasında, seçilen dil ve iletişim unsurlarının, seyircinin tepkilerine göre tekrar tasarlanabileceğini savunmuştur. Ong'un da belirttiği gibi; “İnsan iletişimi hiçbir zaman tek yönlü değildir. Her zaman yalnız cevap beklemekle kalmaz, biçimi ve içeriği, gelmesi beklenen karşılığa göre şekillenir.” (a.g.e: 207). Bu açıdan bakıldığında, sözlü iletişim durumsal olabilmektedir. Ancak Sauer'e göre yazılı iletişim durumsal değildir. Yazılı eserler, yazıldığı tarihten çok sonra da okunabilmektedir. Yazılı iletişimde çoğunlukla okuyucunun, yazarın kim olduğu hakkında bilgisi yoktur. Bazen edebi eserleri anlamak, fiilen metnin içinde bulunmayan kültürel bağlamlara bağlıdır. Edebi eserlerdeki anlamın bağlamları, gerçekte, spontane konuşmalardan daha zor anlaşılır olabilir. “Ayrıca dil-ötesi (paralinguistic) ve kinesik (beden dili) unsurlar ya da bazı sözceler (utterance)” tam anlamını aydınlatmamıza yardım eden göstergeler, yazılı edebi metinlerde mevcut olmayabilir ya da yetersiz olabilir. (Dervişcemaloğlu 2005: 4)

Bu noktada yazılı metin yazılırken kullanılacak dil ve kelime seçimlerinin önemi ortaya çıkmakta, okuyucunun verilmek istenen mesajı algılayabilmesinde etkili olacak dil ve dil ötesi unsurların dikkatle ve özenle seçilmesi gerektiği görülebilmektedir.

Sauer ayrıca Çok Modelli İletişim'in ne olduğunu açıklamıştır. Ona göre; iletişimde etkili olan bir tek unsur yoktur. Dil ve dil ötesi unsurlarla buna bağlı gerçekleşen dil seçimine ilaveten resim, müzik, sesin birleşiminin iletilmek istenen mesajı iletmeye etkili olabileceğini savunmuştur. Buradan yola çıkarak Sauer, sözlü iletişimin sadece konuşmacının bir grup insan önünde konuşma yapmasıyla gerçekleşmediğini, filmlerin, belgesellerin de iletişim biçimleri olduğunu belirtmiş ve Çok Modelli İletişim'in ana sorusu olan, "Gördüklerimiz, duyduklarımızı hangi açılardan desteklemektedir?" sorusu üzerinde durmuştur. Bu noktada seslendirilen metin ile film karelerinin ve resimlerin birbiriyle yakından ilişkisi olduğunu, sadece yazılı metnin okunarak verilmek istenen mesajın iletilemeyebileceğini, metinle birlikte resimler ve müziğin de mesajı iletmeye katkısı olduğunu belirtmiştir. Bir sözlü iletişim modelinin vermeye çalıştığı mesajı anlamak için hem resimlere hem de sözlü anlatıma ihtiyaç duyulduğunu, bu unsurlardan biri göz ardı edildiğinde mesajın tam olarak anlaşılamayacağını belirtmiştir. Ünlü Fransız düşünür Christiane Metz ise, sinemanın sanılanın aksine sadece ses ve görüntüden oluşmadığını, beş ayrı öğeden oluştuğunu belirtir: "Yazılar, hareketli görüntüler, söz, gürültüler ve müzikler" (Gögercin 2001: 12).

Sauer'in üzerinde durduğu diğer bir nokta filmlerde aktör ve aktrislerin her ayrıntıyı yüksek sesle anlatma ihtiyaçlarının olmadığıdır. Sauer'e göre, her izleyicinin bir dünya bilgisi (hayat tecrübesi) vardır ve bu dünya bilgisinin (hayat tecrübesinin) film diyaloglarında bulunması, gereğinden fazla ve doğal olmayan konuşmalar ortaya çıkarabilmektedir. Bunun yerine, verilmek istenen mesaj, resimler ve görüntüler yoluyla iletelebilmektedir. Böylece görsel iletişim unsurlarının kullanımı film diyaloglarını daha doğal hale getirmektedir. Sauer bu konuya örnek olarak bir belgesel film göstermiş ve filmde kraliyet ailesinin gücü hakkında konuşulurken, resimlerle de kraliyet ailesinin zenginliği gösterilerek iletilmek istenen mesajın güçlendirildiğini belirtmiştir. Ancak, bu unsurların yoğun kullanımı sonucunda ise, insanlar kelimelerden çok görüntüler aracılığıyla düşünür ve iletişim kurar hale gelmişlerdir. Bugüne kadar kelimelerle ifade etmeye alıştığımız soyut duygular görüntülerle ifade edilmeye başlanmış, kelime ve kavramların içerikleri boşaltılarak, görselliğin ağır bastığı yeni niteliklerle donatılmıştır" (Gögercin 2012: 65). Burada şu nokta da gözden kaçırılmamalıdır: "belgeseller gerçekliğin yaratıcı uygulamasıdır." (Nicholas 2010: 7) "Belgeseller tarihe saygılı bir bakış açısıyla yaratıcı vizyonu (creativevision) dengeleyen" (a.g.e.:8) film türleridir. Bu açıdan bakıldığında belgesel filmlerde kullanılan görüntü fotoğraf ya da müzikler, filmi yapan kişinin "seyircisini ikna edip kendi bakış açısını onlara sunma" çabasıyla kullandığı yaratıcı ve sanatsal araçlardır ve

bunlar belgesel filmlerin sanat yönünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte tek başına görüntüler sözlü ifadeler ya da dil kullanımı olmadan seyircide anlamlı bütünlük oluşturamayabilir. Örneğin bir belgeselde tanıtılan aslan türünün görüntüleri sadece kişiye şekil bilgisi uyandıracaktır. Ancak kişinin söz konusu tür hakkında bilgi edinmesi ve bu türün kişi tarafından anlamlandırılması ancak sözlü ifadeler ve anlatımlarla yani dil yoluyla mümkün olabilmektedir.

Ayrıca şunu da gözden kaçırmamak gerekir. “Sinemanın kurgusal yapısı senaryoda başlar. Senaryoda olmuş, bitmiş bir olayın akılda kalanları, pek çok farklı yaşanmış olayın yeni bir kurguyla metinsel olarak hazırlanması söz konusudur” (Yılmaz 2011: 380). “Aslında, iyi bir senaryo iyi bir filmin ortaya çıkmasını sağlar; yani, senaryo ile film doğar. Ancak, diğer yandan da, bir filmin oluşumunda en görülmeyen ögedir.” (Carrière Tarih belirtilmemiş: 158). Bu açıdan bakıldığında, filmler senaristin dünya görüşünün dil yoluyla anlattığı kendi dünyasının bir kesiti olabilmektedir. Bu kesit daha sonra en etkili şekilde seyirciye aktarılmaya çalışılacak ve filmin sanatsal yönü ortaya konulacaktır.

Sözü geçen noktalar göz önünde bulundurulduğunda asıl olan unsurun iletişim kurmak, kişinin çeşitli şekillerde kendini, iç dünyasını, düşüncelerini ifade etmesiyle başlayan bir iletişim sürecinin olduğunu benimsemesidir. O ya da bu şekilde kişiler kendilerini ifade etmeye ihtiyaç duyacaktır. Ancak iletişim kurma çabası her zaman istenen sonucu doğurmayabilmektedir. Sağlıklı iletişime engel olabilecek bazı unsurlar ortaya çıkabilmekte ve sağlıklı iletişim yerine kısmi iletişim ortaya çıkabilmektedir.

2. SÖZDE VE KİSMİ İLETİŞİM ÜZERİNE

İletişimin başlangıç noktası “beklenti ve amaç” nazarı itibara alındığında, kavramların anlamsal alanlarının derinliliği ve farklılığı algılamada derin farklılıkların doğmasına neden olmaktadır. Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulunda ve Edebiyat Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler ile yapılan kısa mülakatlarda kavramların algılanmasında bireyler arasında farklılıkların olduğu saptanmıştır. Konuyu Leo Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Kuramına göre değerlendirirsek, bireyin kendi amaç ve beklentisi içerisinde bilişsel uyumsuzluk yaşaması olarak gösterebiliriz.

Şöyle ki iletişimin her alanında beklenti ve amaçların toplumsal dil düşüncesine göre aykırılıklar meydana gelebilmekte ve bireyler “ilave yeni haklı kılımlar” sayesinde uyumsuzluğu azaltarak bir iletişim tarzını benimsemektedirler. (daha fazla bilgi için bkz. Tekinalp 2009: 114). Sözde ve kısmi iletişime etki eden diğer bir husus ise “dil ve dil ötesi” olgusudur. Dil ile kişilerin “ne söylediği”, dil ötesi ise iletişimde “nasıl” söylendiğidir. Bu noktada söylem ile nasıl söylendiği arasında söz-eylem ve anlam-anlama açısından bir farklılık meydana gelecektir. Konuyu şüpheli bir yaklaşımla

irdelememiz gerekir ise, iletişimde “söz-söyleyen-söyleten” olgusunun büyük bir öneme haiz olduğunu saptarız.

Soyut ve somut kavramların bireylerdeki gelişimini iki örnekle açıklamak isteriz: “Üniversite” kavramı ile ilgili Üniversite öğrencilerinin iz düşümünün ne olduğu sorulduğunda alınan cevapların farklılığı bize iletişimde farklılıkların ve uyumsuzluğun olabileceğini ve “ilave yeni haklı kılımlar” sayesinde bir iletişimin olduğunu göstermektedir: “Üniversite” ile ilgili öğrencilerin birçoğu kampus alanını ifade etmekte, eğitim ve öğretimde etki bırakan hocayı, çok az bir kısmı ise lisenin bir devamı gibi görmekte, bazıları ise üniversitelerin kişilere bir meslek kazandırdığını ifade etmişlerdir. “Size üniversite hayatı neler kazandırdı?” diye sorulduğunda, suskunluğun hâkim olduğunu saptadık. Bazıları ise mülakatımıza “bize çok şey kazandırdı” (inclusionmeaning) ifadesi ile yanıt verdi.

Ölüm kavramı ele alındığında ise “yok oluş” veya “fizik ötesi yaşam” a dikkat çekenler olduğu gibi, “benim için ölüm de yaşam da burası” diyen öğrenci gurubunu müşahade ettik. Bu durumda iletişimde somutlaşabilecek kavramların bir bakıma soyutlaştığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan göndericinin ve algılayanın farklı beklenti içerisinde olması veya kavram ve gönderimde amaç doğrultusunda gerçekleşmemesi ve algılayanın verilen kodları tam olarak algılayamaması durumunda yine iletişimde engeller ortaya çıkacaktır. Konu ile ilgili bir çıkarımda bulunursak, sözde bir iletişimden veya nispi bir iletişimden bahsedebiliriz. Sözde ve nispi bir iletişimin ise toplumsal kaosa neden olacağı aşikârdır. Dil biliminde genel olarak dilin gücünden bahsedilir. Bizim ortaya koyduğumuz analitik düşünce doğrultusunda dilin gücü yoktur, sadece konuşmanın gücü vardır.

Habermas’ın iletişimsel eylem teorisi, dilin gücü mü yoksa konuşmanın gücü mü konusuna ışık tutmaktadır. Ona göre esas olan: “bir bilgiye sahip olma ile değil, konuşma ve eylem yeteneği olan kişilerin bir bilgiyi elde etme ve kullanma” biçimidir. (Mattelart, M; Armand (2003: 114).

İletişim sürecinde kültürel üretimin ve simgesel biçimlerin toplumsal koşullanması, bireylerin kültürel deneyimleri aynı toplum içerisinde (Intrakulturalität) ve kültürlerarası (Interkulturalität) farklılıkların göstereceği düşüncesi, bize nispi bir iletişimin oluşumunu göstermektedir. Ne var ki, toplumun anlamlandırdığı sembollerin bireyler arasında ortak anlayışın paylaşımı iletişimin gerçekleşmesi anlamındadır. Toplum içerisinde şartlar, farklılıklar ve benzerlikler ne olursa olsun, toplumda fosilleşen “vallahı ben x şahsını anlayamıyorum/anlamıyorum” sözü her zaman nispi bir iletişim olgusunun göstergesidir. Küresel dünyamızda kültürel dinamiklerin farklı

farklı kültürel oluşumları tetikleyeceği aşikârdır. Bu nedenledir ki toplumsal ve kültürel anlamda değişikliğin olması kaçınılmazdır.

İletişime engel olan veya kısmi iletişim sonucu bir diğer hassas konu “kültürlerarasılık”tır. İçinde yaşanan ve doğduktan sonra nesilden nesile aktarılan kültür, o kültüre ait kullanılan dili de etkileyecektir. Bu etkileşim ise farklı kültürlerden gelen insanların birbirleriyle iletişim kurma çabalarını sekteye uğratabilmektedir. Örneğin İngilizcede “as wise as an owl (baykuş kadar bilge)” teriminin kullanımı ülkemizde baykuşa bakış açısının farklılığından dolayı tam olarak anlaşılmayabilir. Bunun sebebi ülkemizde baykuşun uğursuzluk getirdiğine inanılmasıdır.

SONUÇ

İletişim olgusunu ana hatlarıyla çizmeye çalıştığımız çerçeveye rağmen yine de genel kabul görmüş bir tanımdan söz etmek oldukça güçtür. Ancak Seyirci Odaklı Dil Tasarımı, kelime seçimleri, cümle ve paragrafların oluşturduğu içerik, fiziki koşullar gibi unsurlar dil yolu ile iletişimin teşekkülüne yardımcı olur. Ne var ki iletişimde yarı örtülü bilgiler, zihinsel ve anlamsal paradokslara sebebiyet verecek ve iletişim yok olup gitme tehlikesinin eşğine gelmiş olacaktır. Bu nedenledir ki günümüzdeki iletişim sürecini kapsayan bilişsel ve kültürel unsurların görsel araçlarla kişilerarası birleşme veya kişilerarası etkileşime etki eden karmaşık bir yapı olduğu savını ifade edebiliriz. Zira görsel unsurlar iletilmek istenen mesajların nesnelleşmesine yardımcı olur. Örneğin, güç ve kuvvetin göstergesi aslan, kraliyet ailesinin ise ihtişam ve zenginlik simgeleri stratejik bir iletişime katkı sağlamaktadır. Ne var ki sözde ve öзде iletişim, daha doğrusu öznelleşen ve nesnelleşen iletişim, toplumun değişkenliği ile doğru orantılı olarak da değişim göstermektedir.

Sauer’in görüşlerini destekleyen görsel ve dilsel unsurlar bireylerde her zaman özdeşleşmeyebilir. Bireylerdeki kültürel birikimin ve edinimlerin farklılığı iletişimin sağlıklı kurgulanması ile ilgili sorunlar çıkarabilir.

İletişimi, dil ve diğer etmenler çerçevesinde değerlendirdiğimizde, sağlıklı bir iletişimin, dil ile fikir kozalarının iyi örülüp, düzensizlik düzeni yaratılmaksızın önermelerin kültürel ve kültürlerarasılık esas alınarak kurgulanması gerekir düşüncesindeyiz. Seyirci odaklı görsel görüntüler ve resimler iletişimin nesnelleşmesine katkı sağlayabilir. Ancak bu şekilde seyirci ve dinleyici odaklı bir iletişimin gerçekleşmesi mümkün olur/-abilir.

KAYNAKÇA

- CARRIÈRE, Jean-Claude, (Tarihi belirtilmemiş), *Sinemanın Gizli Dili*. İstanbul: Der Yayınları.
- DERVİŞCEMALOĞLU, Bahar, (2005), *Pragmatik (Edimbilim) ve Edebiyat Analizi-1* www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=Downloads&d
- GÖGERCİN, Ahmet, (2001), “Marguerite Duras ‘ın “Moderato Cantabile” adlı romanında ses ve görüntü arasında eşleme (synchronisation) ve anlatıdaki işlevi” *Yom. Sanat Dergisi*, S.2, s.12-16.
- GÖGERCİN, Ahmet, (2012), *Kısa Kısa Sinema Yazıları*, (çev. Simten Güneş), Konya: Çizgi Kitabevi.
- MATTELART, Michele - Armand, (2003), *İletişim Kuramları*, (çev. Merih Zilloğlu), İstanbul.
- NİCHOLAS, Bill, (2010), *Introduction to Documentary*, USA: Indiana University Press.
- ONG, Walter J., (1995), *Sözlü ve Yazılı Kültü, Sözü'nün Teknolojileşmesi*, (çev. Sema Postacıoğlu, Banon) İstanbul: Metis Yayınları.
- SÖZEN, Mustafa, (2009), “Klasik Anlatı Sinemasında Öykü Kişisi, Yapısal Tasarım ve Örnek Çözümlenmeler”, *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, C.1, S.1, s.82-98.
- TEKİNALP, Şermin, (2009), *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*, İstanbul.
- YALÇIN, Süleyman Kaan - Murat Şengül, (2007), “Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, S.2, s.749-768 [//www.turkishstudies.net/Makaleler/719513702_yalcinsuleymankaan.pdf](http://www.turkishstudies.net/Makaleler/719513702_yalcinsuleymankaan.pdf)
- YILMAZ, Serdar, (2011), “20. Yüzyıl Avangard Akımların Gelişim Sürecinde Sinema” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, S.2, s.371-381.